

LITERATURA.

Část všeobecná.

The Cambridge Medieval history. Volume IV. The Eastern Roman Empire. Cambridge at the University Press 1923.

Vydavatelstvo Cambridgeské středověké historie dospělo ke čtvrtému svazku o východní říši římské. První svazek obsahoval křesťanskou říši římskou a vznik germánských států. Druhý jednal o objevení se Saracenů a založení říši západních, třetí o Německu a říších západních. Vedle této středověké historie běží ještě samostatná řada o staré a moderní historii. Čtvrtý svazek středověké historie má 24 kapitol. Každá z nich je zpracována osobou, která svým studiem o příslušné látce světově vynikla. Vedle Angličanů a Francouzů jsou i Slované A. A. Vasiljev, dříve profesor na universitě jurjevské, prof. V. Jagič a prof. Dr. Karel Kadlec. Prof. Kadlec zpracoval kapitolu VII., »Císařství a jeho severní sousedé. Východní Slované zaujali svá sídla, jak autor zjišťuje, za zcela jiných, daleko nepříznivějších podmínek než Germané. Tito usedli již na kulturní půdě římské. Rusové naproti tomu v zemi, která kulturní práce ještě nepoznala, a kde asijské nomádi činili veškeren styk s řeckou civilisací nemožným. U Černého Moře kvétala té doby již mnohá města řecká. Vzdelanost řecká šířila se odtud mezi jižními sousedy Slovanů, mezi Skythy a Sarmaty, národy neznámé nám rasy. Nomádové spokojili se z počátku jen projíždkami po stepích u Černého Moře. Teprve Hunové pronikli odtud až na střední Dunaj. Říše Attilova se po jeho smrti rozpadla, a Hunové zmizeli mezi sousedními národy. Část jich při Černém Moři splýnula s nomádskými Bulhary, národem turkotatarským. Po Hunech přišli jiní nomádští národové, známí v Evropě pod jménem Avarů. Od 5. až do 6. stol. byl to nejpřednější národ v Střední Asii. Číňané zvali je Turky. V polovici 6. stol. mnoho kmenů, jim podobných, se stalo samostatnými. Zbytek Turků odstěhoval se do jižní Rusi, část, již dávalo se jméno Avarů, pronikla na západ až do Panonie. Tito Pseudoavaři nebyla etnograficky čistá rasa, spíše míšenci z různých národů. Autor líčí jejich panství v Evropě a přichází pak ke koncentraci ruských hord tureckých, ku Chazarům. Líčí jejich říši, zřízení, náboženství a styky s východním císařstvím. V 9. století lze také již nahlédnouti do historie jiného národa asijského, Maďarů, usedlých na severním břehu Černého Moře. Dle jedněch (Hunfalvy) jsou finského, dle jiných (Vámbéry) tureckého původu. Byzantští spisovatelé zovou je Turky. Byli-li i rasou finskou, vliv turecký byl u nich tak mocný, že změnil celý způsob jejich života. Z lovců stali se jedním z nejbojovnějších národů románských. Jméno Maďarů dal jim jeden ze sedmi kmenů, z nichž se skládali. Autor popisuje jejich zvyky. V 9. stol. narazili na říši Ludvíka Němce. Porážky, které utrpěli od Bulharů, a zpusťování jejich země, které jim způsobili Pečenehové, přiměly je, že svá dřívější sídla opustili. Vystěhovali se do dnešního Uherska.

Mezi hypotesami o vzniku Rusů, rozhoduje se autor pro jich slovanský původ pod švédskou dynastií Rurikovců. Autor dotýká se pak historie východních slovanských kmenů; první se uvádějí Volyňané. Mnoho zpráv o nich není. Teprve z 11. století, ač již měli několika-staletou historií. Slovanská kolonisace šla v Rusku na východ a severovýchod. Vznikla tu mocná obchodní střediska a rozkvetl čilý obchod. Vzpruhou k tomu byl živý styk s řeckými koloniemi. Tak povstala nejstarší města ruská, Kyjev, Smolensk, Novgorod, Polock. Nájezdy Maďarů na obchodní cesty daly podnět, že i ruská města se opevnila hradbami. Ohrazená města byla i útočištěm obyvatelstva, které kolem nich sídlilo. To vedlo ku vzniku ruských městských států, »volostí«, zprvu republik, později knížetství, Rasové jednoty v nich nebylo. Obyvatelstvo pocházelo z kmenů rozmanitých. Primitivní slovanské státy v Podněpří oživeny byly příchodem varjažských (švédských) vikingů a jejich družin. Varjahové stáli pak v čele drobných slovanských států na Rusi. Prvým známějším knížetem ruských volostí byl Oleg, pán nad Kyjevem a Novgorodem. Jeho moc byla tak značná, že i byzantské Řeky zavázal si k poplatnosti. Z cizích pramenů jsou zprávy o ruském knížeti Igorovi, který nastoupil svou vládu roku 911. Ze smlouvy, kterou uzavřel s Byzancí, vidíme, jak byla Olegova říše spravována. Byla rozdělena jak mezi členy dynastie tak i pohlaváry. I ženy měly své územní díly. Na místo lenních poměrů západnických byla zde přikazována territoria, aby jich držitelé vybírali z nich pro sebe daně placené buď v arabských penězích nebo odváděné v kožešinách. Po první výpravě ruské proti Byzanci počalo se mezi Rusy šířiti křesťanství. Vdova Igorova Olga byla po Igorově smrti již první křesťanskou panovnicí ruskou. Autor líčí pak válečné výpravy nástupců Olegových. Končí velkým knížetem Vladimírem. Za něho dříve samostatné kmeny byly pod jeho vládou spojeny. Mnoho válečných výprav podniknuto proti Řekům, Bulharům a Chazarům. V říši zavedeny křesťanské reformy.

Ke konci své stati vrací se autor ještě ku Maďarům v jejich uher-ských sídlech a líčí reformy, které zde podle německých a slovanských vzorů zavedl Sv. Štěpán.

Jagič vylučuje ve svém článku pokřesťení Slovanů slovanskými věrozvěsty Cyrilem a Methodějem. Vasiljev popisuje zápas se Saraceny. Zvláštní stať věnována i Benátkám a poměru řecké církve ku církvi západní. Právnicka zajímají závěrečné kapitoly Pavla Collineta, profesora římského práva na universitě pařížské »Byzancké zákonodárství od smrti Justinianovy (565) do r. 1453« a Karla Diehla, dříve profesora byzancké historie na universitě pařížské »Vláda a správa byzanckého císařství« a »Byzancká vzdělanost«. V první probírají se komentáře díla Justinianova, novely jednotlivých císařů, ekloga, vojenské, námořské a agrární zákoníky, zákonodárství církevní, byzancké právní školy atd. Kapitola končí popisem, jak šířilo se byzancké zákonodárství na východě a západě. Ke knize připojen jest všeobecný bibliografický seznam a ke každé kapitole ještě bibliografie zvláštní. Kromě toho

jest zde chronologický přehled všech hlavních událostí a rejstřík jmen i věcí.

Dr. M. Stieber.

Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca. Almanah. Svezak I., g. 1921—1922. Zagreb. Komisionalna naklada Hrvatskog štamparskog zavoda u Zagrebu.

Zřízení nových států v Evropě po veliké světové válce vyvolalo potřebu informačních knih o těchto státních útvech. Potřebu knih takových pocítuje nejen cizina, nýbrž samy domácí kruhy příslušných států. Je nutno poučiti se o státním a správním zařízení nově povstaleho státu, o jeho životě kulturním i hospodářském. Vznikla tak řada almanachů a ročenek zabývajících se zpravidla jednotlivými obory a stránkami národního života. Jugoslavia vydala veliký almanach rázu všeobecného. Prvý svazek ležící před námi a zahrnující léta 1921 a 1922 má veliký význam zvláště proto, že obsahuje některé věci základní, které se v ročnících (svazcích) pozdějších opakovati už nebudou.

Kniha jest rozdělena na tři díly. Nejdůležitější pro nás jest díl první, v němž se zcela stručně pojednává o otázkách ústavy a správy království Srbů, Chorvatů a Slovinců, vypisují se v nejhrubších rysech dějiny jednotlivých součástí nového státu a podán jest i přehled personálu jednotlivých úřadů, takže almanach je částečně i adresářem. Na prvním místě zobrazen je státní znak a vlajka, na to podán jest obraz krále Petra Velikého Osvoboditele, dále obraz krále Alexandra I. a přehled královského domu. Po stručných dějinách nového království následuje krátký článek o zeměpisu a etnografii státu, nato stať o státním zřízení a ústavodárné skupštině, pak text celé ústavní listiny, načež se přechází ke královskému dvoru, ministerské radě a k jednotlivým ministerstvům. Další část prvního dílu je věnována »pokrajínám« t. j. historickým součástem nového státu, Srbsku, Chorvatsku a Slavonii, Slovinsku, Vojvodině, Bosně a Hercegovině, Dalmácii a Černé Hoře. Na konci je řeč o ruských běžencích v Jugoslavii.

Díl druhý zabývá se jednotlivými odvětvími života. Mluví se tu o soudním zřízení, o poměrech církevních, o kulturních a osvětových institucích, jako akademiích, universitách a vůbec vysokých školách, archivech atd., o školství středním i obecném, podává se přehled jihoslovanské literatury, seznam jihoslovanských spisovatelů, časopisů atd. Následují dále informace o komunikačních prostředcích, o zdravotnictví, a sokolstvu a sportu jakož i o spolcích.

Díl třetí je věnován poměrům hospodářsko-finančním. Píše se tu o zemědělství, lesnictví, hornictví, vodních silách, financích (o finanční politice, státních dlužích, finančních úřadech, státním monopolu, peněžních ústavech a j.), o průmyslu, řemeslech, obchodu. Podává se i přehled obchodních podniků v království S. H. S.

Na konci je podán výtah ze IV. dílu Almanachu za léta 1922—1923 o obchodních stycích s cizinou.

K. K.

Pekař Josef, Omyly a nebezpečí pozemkové reformy. 2. vyd., »Vesmír«, v Praze 1923.

Knížka obsahuje soubor článků, jež autor uveřejnil původně v nedělní příloze »Národních Listů« ve dnech 24. pros. 1922 až do 11. března 1923. Články ty jsou sem tam doplněny nebo rozšířeny a opraveny. K nim je připojena krátká stať »Konopiště« a v příloze dvě dobrá zdaní, jež si od autora vyžádal výbor Národního shromáždění pro pozemkovou reformu v dubnu a listopadu 1919.

Knížka skládá se v podstatě ze dvou skupin článků, z nichž prvá je nadepsána »Šlechta pobělohorská neboli o historických předpokladech pozemkové reformy«, druhá pak »Nedostatky a nebezpečí pozemkové reformy«. Skupina prvá je spíše úvodem ke druhé skupině článků věnovaných kritice řečené reformy. Tenor všech statí spisovatelových vyzírá již ze samého titulu knížky. Agrární reforma naše podrobuje se mnohostranné kritice nestranného pozorovatele, vyzbrojeného historickými vědomostmi a pronikavou soudností o popřevratových poměrech našeho národního života, zejména politického a sociálního. Kritika nedopadá ovšem příznivě. Spisovatel není velebitelem zákonů našich o pozemkové reformě. V první skupině svých článků vykládá o tom, jak naše reforma vyplynula z mylných historických předpokladů. Zamítnouti dlužno domnění, jako by velkostatek v historických zemích našich pocházel většinou z lupu půdy, jako by statky po Bílé Hoře zkonfiskované byly připadly většinou šlechtě cizí, jako by před Bílou Horou německého velkostatku v Čechách nebylo atd. Teprve ze zkonfiskovaného knížetství frýdlandského r. 1634 odnesla si netjvětší část kořisti šlechta cizinská. Oběma těmito částem šlechty věnuje autor pozornost v dobách pozdějších a vykládá, jak se odčešťovala šlechta česká a počesťovala šlechta cizí. Na základě spisu Hanušova líčí pak zásluhy šlechty o české národní obrození, načež se dotýká významu jejího v době nové po r. 1848, zejména v období státoprávního zápasu českého v l. 1865—1870. Poukázav ještě na jednotlivé populární postavy české šlechty a povšimnuv si poměru židovskoliberalního světa k české šlechtě, zakončuje autor prvou skupinu svých článků bilancí o poměru šlechty a národa a odpovídá negativně na otázku mravní oprávněnosti trestné reparace. Naprosto není oprávněná myšlenka, aby pozemkové reformy bylo používáno jako prostředku k nápravě »krivd pobělohorských«.

Ve druhé skupině článků podává se nejprve letmý pohled na dějiny vzniku pozemkové reformy. Ukazuje se na nedočkavost stran socialistických, s jakou se reforma lámala přes koleno. Překotně a bez rozmyslu došlo k záborovému zákonu ze 16. dubna 1919. Zcela stručně vytýkají se vady a nebezpečí tohoto zákona a činí se srovnání s promyšlenější reformou v Německu.

Teprve později počala se strana agrární ztotožňovati s pozemkovou reformou, řešenou na počátku pod diktátem stran socialistických. Autor přechází k Pozemkovému úřadu, který se dostal do moci strany agrární a zmiňuje se stručně o dalších zákonech týkajících se reformy, o zákoně přidělovém ze 30. ledna 1920 a zbytkových statcích, o zákoně vztahujícím se na hospodaření na zabraném, ale dosud nepřevzatém

majetku pozemkovém ze dne 12. února 1920 a o zákoně náhradovém z 8. dubna 1920, který přímo označuje jako zakrytou konfiskaci části velkostatku. Kritisují se tu všechny uvedené zákony. Spravedlivé kritice podrobuje se i zákon o dávce z majetku a z přírůstku na majetku. Plně souhlasíme s autorem, že nebylo vůbec třeba žádného zákona záborového. Bylo by bývalo stačilo, aby vlastníci velkostatků byli zavázáni zaplatiti dávku z majetku a z přírůstku in natura, t. j. částí své půdy, a pozemková reforma byla by bývala provedena způsobem právně bezvadným a nevzbuzujícím v cizině výtky, že stát náš řeší agrární reformu metodami bolševickými.

Spisovatel upozorňuje dále, že rigorosní provádění zákonů reformy se týkajících není dobře možné, a proto bere do ochrany odchylnou praxi Pozemkového úřadu. Dospívá k závěru, že cesta k nápravě dá se zjednatí jen změnou zákonů na reformu se vztahujících. V dalších kapitolách opravuje různé omyly široké veřejnosti v příčině nazírání na pozemkovou reformu a líčí vady, nedostatky a nebezpečí vyplývající z jejího řešení. Tak upozorňuje na př., že zemědělská půda velkostatků nezaujímá u nás — jinak je tomu na Slovensku — tolik, jako se obvyčejně má za to. Dotýká se také otázky lesů a dospívá k závěru, že jich postátnění přinese republice mnohem více škody než prospěchu. Ukazuje dále na nebezpečí vznikající z rozšíření reformy na zemědělský průmysl, na zmenšení státních příjmů, jež reforma způsobí, na finanční ztráty hrozící státu, družstvům i jednotlivcům, hospodářcím na předlužené půdě, na pokles produkce a jiné nedostatky. Nezapomíná ani na důsledky reformy po stránce sociální (opatření osob zaměstnaných na velkostatech). Zdůrazňuje dále nebezpečí, jež reforma chystá umělecko-historickým památkám a archivům panským. Posuzuje reformu pozemkovou také se stanoviska národněpolitického a dospívá k závěru, že je nebezpečí, že i tu budou ztráty větší než zisky.

I když nemůžeme snad ve všem souhlasiti s vývody autorovými, neváháme pověděti, že ve mnohém má pisatel plnou pravdu. Úvahy jeho zasluhují bedlivé pozornosti rozhodujících činitelů.

Karel Kadlec.

Právo slovanské.

Mažuranić Vladimir, *Dodatci uz Prinose za hrvatski pravno-povjestni rječnik*. U Zagrebu 1923. (Vydání Jugoslav. Akademije znanosti i umjetnosti).

O velikém Mažuranićově glosáři k právním dějinám chorvatským jsme v tomto časopise opětovně referovali. V roce právě uplynulém vydal zasloužilý autor k dílu svému *Dodatky*. Obsahují nejen doplňky a opravy k hlavnímu dílu, nýbrž i pozoruhodnou předmluvu, v níž spisovatel nabádá čtenářstvo k tomu, aby hledělo jazykový poklad v glosáři jeho sebraný ještě rozmnožiti, a v níž mimo to obrací pozornost na styky starých Chorvatů se Saraceny v Andalusii. Předmětu tomu věnoval nejen značnou část předmluvy, nýbrž pojednal o něm